

Olsztyn, 10 czerwca 2021

dr hab. Ewa Kujawska-Lis, prof. UWM
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet WarMińsko-Mazurski w Olsztynie

**Recenzja rozprawy doktorskiej pani Dagmary Hadyny zatytułowanej
„Fan Translation: A Case Study”**

Rozprawa doktorska mgr Dagmary Hadyny podejmuje szeroko rozumianą tematykę przekładu fanowskiego, którego egzemplifikację stanowi tłumaczenie powieści *North and South* Elisabeth Gaskell, opublikowanej pierwotnie w 1854 roku, wykonane przez grupę fanów (dokładnie pięć fanek) powieści, zainspirowanych jej serialową adaptacją z 2004 roku. Wydawać by się mogło, że analiza jednego tekstu źródłowego i jednego tekstu docelowego to zbyt skromnie zakrojony projekt jak na rozprawę doktorską. Jest to jednak wrażenie pozorne, ponieważ Autorka nie skupia się wyłącznie na analizie porównawczej oryginału i przekładu, lecz skrupulatnie i wnikliwie bada kontekst, w jakim powstawał przekład fanowski, etapy jego tworzenia, wpływ fanów na zainteresowanie rynku wydawniczego twórczością Gaskell, a także porównuje przekład amatorski z dwoma tłumaczeniami profesjonalnymi: Magdaleny Moltzan-Małkowskiej z 2011 roku (Warszawa: Wydawnictwo Elipsa) oraz Katarzyny Kwiatkowskiej z 2015 roku (Warszawa: Świat Książki). Można uznać, że, *de facto*, przebadana została seria przekładowa powieści (z wyjątkiem pierwszego anonimowego tłumaczenia, opublikowanego w „Tygodniku Ilustrowanym” w 1873 roku, do którego w pracy można znaleźć nawiązania, choć są to głównie uwagi autorki przekładu fanowskiego, a nie Autorki rozprawy), przy czym zasadnicza analiza dotyczy przekładu amatorskiego i kontekstów jego powstawania. Choć w pierwszym zdaniu rozprawy Autorka uzasadnia sformułowanie bardzo ogólnego tematu, stwierdzając, iż „the main motivation behind the study was to break new ground with an open mind” (str. 8), to jednak dalej pisze, że nie mamy w badanym przypadku do czynienia z typowym przekładem amatorskim/fanowskim umieszczonym w Internecie. Właśnie ze względu na nietypowość opisywanej sytuacji, ale też w celu ukierunkowania czytelnika, tytuł rozprawy powinien być zawężony, aby wyraźnie wskazać przedmiot badań (uwzględniając funkcje informacyjną i prezentacyjną tytułu tekstu).

Wybór przedmiotu badań jest interesujący i intrygujący, gdyż zazwyczaj badacze przekładów amatorskich skupiają się na tłumaczeniach napisów do filmów czy gier, niezwykle rzadko mając okazję poddać analizie przekład powieści, szczególnie z XIX wieku, który ukazywał się w odcinkach na forum internetowym i wykonany był kolektywnie przez osoby bez doświadczenia w zakresie przekładu literatury i bez wykształcenia kierunkowego w zakresie języka angielskiego. Badacze zajmujący się analogiczną tematyką w odniesieniu do przekładu literackiego zwykle mają dostęp do amatorskich tłumaczeń współczesnych powieści, szczególnie bestsellerów, wyczekiwanych przez czytelników, które porównują z oryginałami. W swojej rozprawie mgr Hadyna przyjmuje inną optykę: w kręgu jej zainteresowania jest nie tylko sam tekst docelowy i jego jakość, ale przede wszystkim subkultura fanów powieści, interakcje między tłumaczkami podczas tworzenia przekładu i ich dynamika, a także między tłumaczkami a pozostałymi fanami. Rozprawa spełnia zatem funkcje poznawcze, ukazując wiele aspektów funkcjonowania kultury fanowskiej, takich jak motywacje kierujące osobami, które podjęły się amatorskiego przekładu mało znanej w Polsce powieści, ich współpracę i pracę nad tekstem, wkład w powstawanie nowych tekstów kultury. Autorka porównuje także kolektywnie wykonany przekład amatorski z przekładami profesjonalnymi pojedynczych tłumaczek, co również jest rzadko podejmowanym zagadnieniem badawczym.

Dysertacja, licząca 247 stron, składa się z dwóch, logicznie wyodrębnionych części. Część pierwsza przedstawia zagadnienia teoretyczne: rozdział pierwszy poświęcony jest społeczności fanowskiej oraz aktywności fanów w odniesieniu do przekładu, rozdział drugi omawia badania nad przekładem (Translation Studies) i nad społecznościami fanowskimi (Fan Studies). W odniesieniu do tych rozdziałów można sformułować dwa drobne zastrzeżenia. Zasadniczo dobrą praktyką naukową jest taki podział treści, aby nie wyróżniać pojedynczych podrozdziałów czy podsekcji. W recenzowanej pracy pojawiają się pojedyncze podsekcje, np. 1.1.1 The Polish Fandom (skoro wyodrębniono taką sekcję, czytelnik oczekiwałby również kolejnej 1.1.2). Analogicznie w podrozdziale 1.3 wyodrębniona jest podsekcja 1.3.1 The Professional and the Amateur, po której nie następuje kolejna. Wydaje się także, że bardziej logiczny byłby podział na rozdział odnoszący się do Fan Studies oraz do Translation Studies, gdyż obecnie w rozdziale pierwszym wymienione są różne aktywności fanowskie związane z przekładem (1.4. Typology and Scale of Fan Translation), po czym w rozdziale drugim pojawia się bardzo krótkie omówienie przekładów fanowskich w

odniesieniu do badań nad przekładem (2.1.3 Mapping Fan Translation in Translation Studies). Są to jednak uwagi drugorzędne, wynikające z preferencji Recenzentki.

Problemem większej wagi jest brak wskazania modelu dotyczącego jakości przekładu. Autorka dysertacji w obu rozdziałach teoretycznych sięga po bardzo dobrze dobrane współczesne źródła i podejścia do badań zarówno nad przekładem, jak i nad społecznościami fanowskimi. Mam tu na myśli, m.in., zwrot ku socjologii w badaniach nad przekładem (socjologia przekładów, socjologia tłumaczy, socjologia sytuacji przekładowej) zapoczątkowany przez Andrew Chestermana, jak i podejście antropologiczne do badań nad kulturą, czyli „gęsty opis” Clifforda Geertza. Zagadnienia teoretyczno-metodologiczne przedstawione zostały wyczerpująco w oparciu o najnowsze prace teoretyków i praktyków. W części pierwszej rozprawy mgr Hadyna wykazuje się dużą erudycją oraz znajomością zagadnień z zakresu teorii przekładu, w szczególności rozmaitych modeli tłumaczenia i stylów pracy tłumaczy, jak również z zakresu badań nad funkcjonowaniem społeczności fanowskich. Autorka słusznie sięga po pojęcia takie jak prosumeryzm, Web 2.0, kultura partycypująca za Henrym Jenkinsem i inteligencja kolektywna za Pierrem Lévyem, które dają odpowiednie podstawy metodologiczne do badań społeczności fanowskiej. Niemniej jednak, jednym z celów pracy jest analiza przekładu powieści wykonanego przez pięć fanek. W podsekcji 2.1.2.C Translation Quality nie został wskazany model, według którego dokonana byłaby taka analiza. Sekcja ta przedstawia spektrum jakości przekładu od wysokiej do niskiej w zależności od typu tekstu i procesu przekładu. Nie wymieniono jednak aspektów, które wpływają na niską lub wysoką jakość przekładu. Autorka dysertacji skupia się na relacji między sytuacją tłumaczeniową (skala od przekładu profesjonalnego wykonanego przez tłumacza do przekładu maszynowego oraz wykonanego przez ochotników czy przekłady amatorskie w ramach crowdsourcingu) a jakością przekładu, na pojęciach akceptowalności (*acceptability*) i adekwatności (*adequacy*) tłumaczenia, przywołując w tym kontekście głównie prace Miguela A. Jiménez-Crespo. Wprawdzie zastrzega, że ocena jakości przekładu jest zagadnieniem trudnym i kontrowersyjnym, nie wskazuje jednak czynników czy aspektów tekstu, które sprawiają, że dany przekład jest akceptowalny lub adekwatny. *Nota bene*, w tym miejscu należałoby opatrzyć uwagi dotyczące tych terminów przypisem wyjaśniającym ich znaczenie, gdyż, jak ma to miejsce w przypadku wielu terminów w badaniach nad przekładem, mogą być one rozumiane odrębnie przez różnych badaczy. Czy akceptowalność i adekwatność w rozumieniu Jiménez-Crespo odsyłają do tego samego co dychotomia

adequacy vs. acceptability według Gideona Toury'ego? Wracając do oceny jakości przekładu: Autorka mogła odnieść się do istniejących już modeli, np. za Juliane House (*Translation Quality Assessment: A Model Revisited*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997), Wolframa Wilssa (*The Science of Translation: Problems and Methods*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1982), czy jakiegokolwiek innego, lub wskazać elementy, które według niej wpływają na jakość przekładu, co pozwoliłoby lepiej ustrukturyzować analizę komparatystyczną dokonaną w części drugiej pracy.

Część analityczna (Studium przypadku) podzielona została na trzy rozdziały: rozdział poświęcony kontekstowi, w jakim powstawał przekład (Chapter Three: Contextual Analysis), rozdział w założeniu analizujący proces przekładu (Chapter Four: Translation Process Analysis) oraz rozdział analizujący sam tekst przekładu (Chapter Five: Textual Analysis). Dwa pierwsze ilustrują doskonale podejście etnograficzne (netnograficzne w tym przypadku) do badań. Autorka dysertacji włożyła wiele wysiłku w zgromadzenie materiału dotyczącego społeczności fanowskiej skupionej wokół Elisabeth Gaskell i jej powieści, a także poszczególnych etapów powstawania amatorskiego przekładu publikowanego na forum internetowym (w zasadzie na dwóch forach: Ogród Jane Austen oraz Z południa na północ). Bardzo drobiazgowo, uwzględniając dystrybucję tekstu między poszczególnymi tłumaczkami, daty publikacji fragmentów, tłumaczone rozdziały, ilość przetłumaczonego tekstu (liczba słów), współpracę między fanami, ukazuje, jak przebiegało tłumaczenie powieści, udostępnianie fanom w odcinkach, a następnie edytowanie całości. Czytelnik czuje się wręcz przytłoczony ilością i szczegółowością podawanych w tej części dysertacji informacji (zwłaszcza dotyczących funkcjonowania obu forów internetowych), choć stanowią one niewątpliwie ważny element analizy sytuacji i kontekstu, w jakim powstawał przekład. W tej części pracy można mieć zastrzeżenie do zastosowanej terminologii. Sformułowanie *translation process analysis* silnie konotuje analizę procesu przekładu, zwykle rozumianego w kontekście rozmaitych modeli tego procesu, np. klasycznego modelu językowego Eugene Nidy i Charlesa Tabera (analiza, transfer i restrukturyzacja), modelu interpretacyjnego zaproponowanego przez Marianne Lederer (rozumienie, dewerbalizacja i reekspersja), czy modelu kognitywnego Paula Kussmala (przygotowanie, inkubacja, iluminacja i ocena). Innymi słowy, analiza procesu przekładu często utożsamiana jest z analizą faz zachodzących w umyśle tłumacza, badanych za pomocą protokołów głośnego myślenia. Choć współcześnie podkreśla się niepodzielność procesu przekładu, to jednak sama terminologia ugruntowana

została w badaniach nad przekładem. Autorka dysertacji nie bada tego typu faz procesu przekładu, a raczej fenomen, który można byłoby określić mianem logistyki przekładu, czyli podział tekstu między poszczególne osoby, zaangażowanie w pracę, w końcu redakcję, podobnie jak w dużych projektach tłumaczeniowych wykonywanych kolektywnie i zarządzanych przez menadżera projektu (choć oczywiście mamy tu do czynienia z zasadniczymi różnicami między projektem profesjonalnym i amatorskim). Są to aspekty, które nazwałabym ‘technicznymi’ niż analizę procesu przekładu rozumianą jak wskazano wyżej. Warto byłoby zatem rozważyć, przy ewentualnym przygotowywaniu pracy czy jej części do druku, zmianę tytułu tego rozdziału, bądź precyzyjne określenie, jak rozumiana jest analiza procesu przekładu. W tym rozdziale najbardziej poznawczo interesującą częścią jest podrozdział 4.4 Translation Strategies (choć znów sam tytuł jest mylący, odsyłając do nadrzędnej strategii, dzięki której tłumacz chce osiągnąć zaplanowany cel i której podporządkowane są wybory poszczególnych technik), w którym to mgr Hadyna ukazuje, w jaki sposób autorki przekładu analizowały tekst wyjściowy, jak dochodziły do produktu finalnego, jak współpracowały między sobą oraz jak tłumaczki odnosiły się do uwag fanów, jak przebiegała praca nad przekładem wspólnie z nimi – czyli tu właśnie znajdziemy, przynajmniej częściowo, analizę procesu. Ta część dysertacji, choć stosunkowo krótka, wskazuje na specyficzny rodzaj wspólnotowej pracy nad tym konkretnym przekładem. Co istotne, Autorka przeprowadziła wywiady z tłumaczkami uzyskując wiele cennych informacji, na przykład dotyczących ich doświadczenia z pracą nad przekładem literackim. Szkoda, że w wywiadach nie zostały zawarte bardziej szczegółowe pytania odnośnie do przebiegu pracy czy konsultowanych źródeł.

Rozdział ostatni, zawierający analizę przekładów (zarówno amatorskiego, jak i wymienionych wyżej tłumaczeń profesjonalnych) poświęcony jest błędom w przekładzie fanowskim oraz paratekstom, którymi został on opatrzony. Ograniczenie się do tych dwóch aspektów wydaje się zbyt wąskie, gdyż czytelnik w zasadzie nie dowiadyuje się wiele o jakości przekładu jako takiego. Skupienie się na błędach nie pozwala na szerszy ogląd finalnego produktu: czy może on funkcjonować jak niezależny tekst literacki w języku docelowym? Czy i w jaki sposób tłumaczki dążyły do osiągnięcia ekwiwalencji formalno-estetycznej, istotnej w tekście literackim? Na tego typu pytania nie znajdziemy odpowiedzi przyglądając się jedynie popełnionym błędom oraz przypisom. Omawiane aspekty zdecydowanie odróżniają przekład fanowski od przekładów profesjonalnych, na co wyraźnie wskazuje mgr

Hadyna. Jeśli taki był cel tego rozdziału, to został on osiągnięty. Jeśli celem analizy tekstowej miało być dokonanie oceny jakości przekładu, to niestety nie dostajemy wyczerpującej informacji na ten temat. We wstępie do rozdziału Autorka pisze, że jej celem jest dokonanie dogłębnej analizy tekstowej („an in-depth textual analysis”, str. 160), jednak omówienie błędów nie jest równoznaczne z taką analizą tekstu. Ponadto, brak precyzyjnych informacji dotyczących skali problemu, jakimi były błędy przekładowe.

Z metodologicznego punktu widzenia, nie do końca jest dla mnie jasne, w jaki sposób Autorka podchodzi do zagadnienia błędów w przekładzie. Już same tytuły podrozdziałów są niezbyt precyzyjne, gdyż mgr Hadyna odróżnia błędy w języku docelowym (5.1 Target-Language Errors) od typowych błędów przekładowych (5.2 Typical Translation Errors). W przekonaniu piszącej te słowa, w oparciu o wieloletnią praktykę w zakresie nauczania przekładu, błędy w języku docelowym są typowymi błędami przekładowymi. Brak w pracy zarówno definicji błędów przekładowych, jak i skonkretyzowania, jak rozumiane jest pojęcie „typowy błąd przekładowy” (choć Autorka wymienia, że chodzi m.in. o błędy wynikające z tłumaczenia syntagmatycznego, mylnej interpretacji, braku przekładu). Autorka dysertacji częściowo opiera się na typologii błędów zaproponowanej przez Krzysztofa Hejwowskiego w 2004 roku, jednak modyfikuje ją wprowadzając kategorie takie jak „semantic short-circuiting” (znaczeniowe uproszczenie? skrócenie?) (str. 175) czy „misunderstood fictional situation” (błędnie rozumiana sytuacja fikcyjna) (str. 176.). Badacze mają oczywiście pełne prawo modyfikować istniejące modele i typologie, co *nota bene* zrobił Hejwowski modyfikując własną kategoryzację błędów w roku 2015 (por. *Iluzja przekładu*, Katowice: Wydawnictwo „Śląsk”). Jednak w przypadku recenzowanej dysertacji wprowadzona modyfikacja jest mało precyzyjna i nieprzydatna dla innych badaczy, gdyż trudno jest analizować błędy kierując się prawdopodobnymi przyczynami ich popełnienia, takimi jak „błędne założenia dotyczące tekstu”, „wyciąganie pochopnych wniosków” czy „pośpiech” (str. 175; przy czym tu znów niezbyt jasne sformułowanie „jumping to conclusions due to a phrase or word”). Wiele z przytoczonych przykładów zaklasyfikować można do kategorii wprowadzonych przez Hejwowskiego. Przykład 3 w tabeli 20, gdzie tłumaczka błędnie przetłumaczyła konstrukcję przeczącą trudno nazwać uproszczeniem/skróceniem semantycznym. Jest to błąd polegający na złym odczytaniu struktury języka wyjściowego, a pomylenie *shake* z *shake off* (przykład 4 z tej tabeli) to mylna interpretacja znaczenia jednostki leksykalnej języka wyjściowego. Analogiczne zastrzeżenia można poczynić w

stosunku do przykładów zebranych w tabeli 21: przykład 1 to ponownie złe odczytanie struktury języka wyjściowego, a przykład 2 to pomylenie dwóch wyrażen (*faint i fainted*). Choć Autorka dysertacji trafnie identyfikuje popełnione przez tłumaczki błędy, to ich klasyfikacja pozostawia niedosyt. Ewidentnie zabrakło tu dobrej orientacji w aspektach szczegółowych badań nad przekładem, co widać zwłaszcza przy omawianiu dialektu: nie zostały omówione funkcje dialektu w powieści oraz teoretyczne i pragmatyczne aspekty przekładu dialektu, ani możliwe techniki przekładowe, choćby w oparciu o klasyfikację Leszka Berezowskiego (*Dialect in Translation*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997), czy uproszczoną Hejwowskiego (2004, 2015). Autorka określa *non-translation* (rozumianą w tym przypadku jako przekład za pomocą standardowego wariantu języka) jako kategorię błędu w odniesieniu do dialektu, gdzie wielu teoretyków, ze względu na inherentną trudność przekładu dialektu geograficznego, wskazuje neutralizację jako jedną z technik przekładowych.

Problemy metodologiczne w tej części dysertacji, wynikające głównie z braku odniesienia się do konkretnej i przejrzystej typologii błędów przekładowych, uwidaczniają się w sekcji 5.2.4 Change in Translation. Tu Autorka omawia opuszczenia, amplifikacje i modyfikacje. W tabeli 27 zebrane są „instances of clear mistakes” (str. 183), co samo w sobie jest nieprecyzyjnym określeniem, gdyż inne błędy (kalki, błędy w języku docelowym) należałoby również tak określić. Autorka wymienia błędy polegające na pomyleniu dwóch podobnych wyrazów (*seventy i seventeen, angry i hungry*), przy czym zarówno tytuł tabeli, jak i podrozdziału odsyłają do zmian w przekładzie, tak jakby inne podane wcześniej przykłady (szczególnie w tabelach 21, 20, 19) nie zmieniały tekstu wyjściowego. Szkoda, że w części pracy poświęconej błędom Autorka często zatrzymuje się na poziomie obserwacji, nie wyciągając głębszych wniosków i nie odnosząc się do zagadnień teoretycznych, które omawia w rozdziale drugim. Przykładowo, w odniesieniu do błędów wprowadzających zmiany w przekładzie, pisze: „What is significant about such changes – omissions, additions or modifications – is that they do not fit the overall picture of the motives behind the translation” (str. 181). Tłumaczki były niezwykle zaangażowane w proces przekładu, jednak ewidentnie brakowało im odpowiednich kompetencji, zwłaszcza językowych. Kompetencje przekładowe są omówione w podsekcji 2.1.2 B. Dzięki przeprowadzonym wywiadam mgr Hadyna miała wystarczające informacje, by wyciągnąć odpowiednie wnioski. W interesującej analizie paratekstów, którymi opatrzyły swój przekład tłumaczki-fanki, Autorka mogła

odnieść się do badań nad przypisami i ich funkcjami, prowadzonymi choćby przez Magdalенę Kizeweter (por. „Przepis na przypis – o przypisach na podstawie wybranych przekładów anglojęzycznej literatury pięknej na język polski” w: *Jakość i ocena tłumaczenia*, red. A. Koczyński, M. Kizeweter, Warszawa: Wydawnictwo SWPS Academica, 2009, str. 36-64) czy Weronikę Sztorc (por. „The Translator in the Spotlight. Personal Remarks in Translators’ Footnotes”, *Między oryginałem a przekładem*, Vol. 26 No. 1 (47) (2020): *Translation. Yesterday’s Achievements, Today’s Challenges, and Tomorrow’s Opportunities*, str. 17-38 i inne jej prace). Zapoznanie się z tymi pracami czy monografią *Przekłady Literatur Słowiańskich*, Tom 8, część 1 *Parateksty w odbiorze przekładu* (red. Monika Gawlak, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017) umożliwiłoby Autorce dysertacji pogłębienie wniosków.

Pomijając jednak te problemy metodologiczno-analityczne, mgr Hadyna przedstawia niezwykle interesujące studium, odkrywając tajniki funkcjonowania społeczności fanowskiej i pracy tłumaczek-amateerek. Jest to bez wątpienia praca nowatorska i poszerzająca pola badawcze zarówno w zakresie badań nad przekładem, jak i nad społecznościami fanowskimi.

Dysertacja napisana jest zasadniczo dobrą angielszczyzną, choć Autorka nie ustrzegła się błędów gramatycznych, stylistycznych i redakcyjnych. Z recenzenckiego obowiązku wymienię kilka z pierwszych stron pracy: „More attention is being paid to professional translators as a social group, to their working conditions, social status and self-perception, integral networks and power relations within the society and similar.” (str. 9) – zdanie wydaje się nieskończone; „(Buzelin 2007, Risku et al. 2016,)” (str. 9) – zbędny przecinek po dacie; „which are at one strange, irregular and inexplicit” (str. 10) – literówka; „given language (O’Hagan 2011: 15).” (str. 11) – brak cudzysłowu na końcu cytatu; „to provide some of perspective” (str. 12) – błąd gramatyczny; „(Jenkins, 1988: 88)” (str. 16) – zbędny przecinek po nazwisku, ta niekonsekwencja redakcyjna pojawia się dość często; „which emerged in 1970s”; „In 1990s, there was” (str. 21) – brak przedimka określonego; „and on the on the other hand” (str. 27) – powtórzenie; „accessibility of these type” (str. 30) – błąd gramatyczny; „A pretty accurate account” (str. 33), „it may be useful to first jump to the timeline of events” (str. 18) – kolokwialne wyrażenia. Nie są to potknięcia, które znacząco utrudniałyby zrozumienie tekstu, należało je jednak wyeliminować na etapie korekty.

Poważniejszym problemem jest pominięcie dwóch pozycji w niezwykle bogatej bibliografii. Należy z uznaniem przyznać, że Autorka sięgnęła do bardzo wielu źródeł (272 pozycje wymienione w bibliografii), zarówno z zakresu badań nad przekładem, jak i społecznościami fanowskimi oraz twórczością Elisabeth Gaskell. W bibliografii zdarzają się potknięcia redakcyjne (brak stron w przypadku rozdziałów w monografiach, np. Abercrombie, Gajkowska; brak kursywy tytułu książki, np. Buzelin, Chu; brak kropki na końcu wpisu, np. Chan; brak ułożenia haseł alfabetycznie, np. Edwards po Even-Zoharze). To jednak drobiazgi. Zabrakło w bibliografii odniesienia do pozycji Krzysztofa Hejwowskiego (*Translation: A Cognitive-Communicative Approach*, Olecko: Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej, 2004), z której Autorka cytuje lub się do niej odnosi w swej pracy na stronach 160, 161, 165, 170, 184, 216 i 2017. O ile czytelnik łatwo zidentyfikuje tę książkę, zważywszy jak często jest ona cytowana w literaturze przedmiotu, to większy problem będzie z odnalezieniem pozycji piszącej te słowa (Kujawska-Lis 2015), która także jest cytowana przez Autorkę (na stronach 165 i 216), a której w bibliografii nie znajdziemy.

Podsumowując, pomimo uwag krytycznych i wymienionych niedociągnięć, które nie wpływają na ocenę merytoryczną, rozprawa mgr Hadyny stanowi istotny wkład w stan badań nad przekładem amatorskim, kolektywnym, wykonanym przez społeczność fanowską. Jest to temat rzadko poruszany, zatem dysertacja z pewnością wypełnia lukę badawczą. Docenić należy nakład pracy włożony w analizę zarówno tekstów docelowych, jak i całej logistyki tworzenia przekładu fanowskiego i funkcjonowania społeczności skupionej wokół powieści Elisabeth Gaskell. Praca bez wątplenia ma walory poznawcze.

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Dagmary Hadyny do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Ewa Kujawska-Lis, prof. UWM